

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/191172,Gala-finalowa-przedswiezecia-Rodzina-Ulmow-dziedzictwo-dla-pokolen-z-udzialem-z.html>
01.03.2026, 16:50

Gala finałowa przedsięwzięcia „Rodzina Ulmów - dziedzictwo dla pokoleń” z udziałem zastępcy prezesa IPN dr. Mateusza Szpytmy - Warszawa, 21 września 2023

W czwartek 21 września 2023 r. w Liceum Ogólnokształcącym im. gen. Jakuba Jasińskiego przy ul. Grochowskiej 346/348 w Warszawie odbyła się gala finałowa przedsięwzięcia „Rodzina Ulmów - dziedzictwo dla pokoleń”.

21.09.2023

Wydarzenie skierowane do uczniów, ich rodziców, społeczności lokalnej i przedstawicieli środowiska oświatowego było zwieńczeniem działań uczniów i nauczycieli LXXII LO im. gen. Jakuba Jasińskiego prowadzonych dla uczczenia procesu beatyfikacyjnego rodziny Ulmów we współpracy z warszawskim Oddziałem IPN.

W ramach inicjatywy uczniowie uczestniczyli w spotkaniu z dr. Mateuszem Szpytmą pt. „Od Markowej do Watykanu”, zorganizowanym przez warszawski Oddział IPN 1 czerwca 2023 r. Ponadto przygotowali tematyczną wystawę, prezentację multimedialną i inscenizację słowno-muzyczną poświęconą rodzinie Ulmów.

W uroczystej gali finałowej z ramienia IPN wziął udział dr Mateusz Szpytma, badacz historii rodziny Ulmów, zastępca prezesa IPN. W okolicznościowym wystąpieniu podzielił się doświadczeniem i refleksjami związanymi ze swoimi badaniami naukowymi nad rodziną Ulmów.

W uroczystości wzięła też udział Edyta Gula, naczelnik Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej IPN w Warszawie, która przekazała szkole materiały edukacyjne Instytutu Pamięci Narodowej.

Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Warszawie obok Mazowieckiego Kuratora Oświaty objął przedsięwzięcie honorowym patronatem.

Samarytanie XX wieku

Historia Ulmów to okupacja niemiecka w pigułce: brutalność sprawców, zagłada Żydów, heroizm i eksterminacja ludności polskiej. To musiało być wielkie wydarzenie. Na czarno-białej fotografii ślubnej Józefa i Wiktorii Ulmów z Markowej widzimy kilkadziesiąt odświętnie ubranych osób. Jest 7 lipca 1935 roku. W kolejnych latach państwo młodzi doczekają się sześciorga dzieci.

Rodzinne szczęście zostało brutalnie przerwane 24 marca 1944 roku. Prawdopodobnie w wyniku donosu granatowego policjanta Włodzimierza Lesia tego dnia w gospodarstwie Ulmów pojawili się żandarmi niemieccy, którymi dowodził Eilert Dieken z posterunku w pobliskim Łańcucie. Najpierw wymordowali ośmioro ukrywanych Żydów z rodzin Goldmanów, Didnerów i Grünfeldów, następnie Józefa Ulmę i jego żonę Wiktorię, będącą wówczas w siódmej ciąży. Sześciorga dzieci, które musiały patrzeć na śmierć rodziców, też nie oszczędzono. Najmłodsza Maria miała półtora

roku, najstarsza Stanisława – niespełna osiem lat.

Zbrodnia w Markowej to podręcznikowy przykład bestialstwa niemieckiego z czasów drugiej wojny światowej. Jak wiele innych, nie została należycie rozliczona. Polskie Państwo Podziemne wydało wyrok na prawdopodobnego donosiciela Lesia, wykonany przez rozstrzelanie. Spośród żandarmów niemieckich, którzy zgładzili Ulmów i ukrywanych przez nich Żydów, tylko Josef Kokott (1921–1980) został prawomocnie skazany, i to dopiero pod koniec lat pięćdziesiątych minionego wieku. Eilert Dieken (1898– 1960) bez przeszkód kontynuował po wojnie karierę w policji. Zmarł w RFN jako szanowany obywatel.

Ale to, co stało się w Markowej 24 marca 1944 roku, to nie tylko przykład krzyczącej krzywdy i niesprawiedliwości, lecz także dowód na to, do jak wielkiego dobra zdolny jest człowiek. Nie przypadkiem wystawa o Ulmach przygotowana przez Instytut Pamięci Narodowej nosi tytuł Samarytanie z Markowej. Bo niczym miłosierny Samarytanin z Chrystusowej przypowieści Józef i Wiktoria Ulmowie zdecydowali się udzielić pomocy ludziom innej narodowości i wiary. Biblijny nakaz miłości bliźniego znaczył dla nich więcej niż kara śmierci grożąca Polakom za pomoc Żydom. I właśnie życiem – swoim i dzieci – zapłacili za tę chwalebną postawę.

Nie oni jedni. W czasie drugiej wojny światowej około tysiąca Polaków poniosło śmierć za ratowanie Żydów. Ich heroizm honorujemy co roku 24 marca – w Narodowym Dniu Pamięci Polaków Ratujących Żydów pod okupacją niemiecką, obchodzonym od kilku lat w rocznicę zbrodni w Markowej. Prócz tego staramy się – w miarę możliwości – godnie upamiętnić indywidualnie każdego z Polaków ratujących Żydów.

Ulmowie dostąpili pośmiertnych zaszczytów po długich latach. Uhonorowani przez Instytut Yad Vashem tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata (1995), a przez śp. prezydenta Lecha Kaczyńskiego – Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (2010), mają dziś swój pomnik w Markowej, a tamtejsze Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II Wojny Światowej nosi ich imię.

Beatyfikacja rodziny Ulmów daje nadzieję, że ich poruszającą historię pozna szerzej nie tylko Polska, lecz także cały świat. A wraz z ich losami również realia krwawej okupacji niemieckiej ziem polskich w latach 1939–1945.

dr Karol Nawrocki
Prezes Instytutu Pamięci Narodowej

(Wstęp do albumu [Mateusza Szpytmy, Sprawiedliwi i ich świat w fotografii Józefa Ulmy, Wydanie 3, zmienione, Warszawa 2023](#))

► [Portal IPN poświęcony Rodzinie Ulmów](#)

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)
Gala